

ZAVJET ZA EPETION

15 neobjavljenih pjesama JURE KAŠTELANA

15 originalnih grafika EDE MURTIĆA

Jedna samostalna grafika formata 70x100 cm.

GALERIJA FORUM

14. do 24. travnja 1984.

Nikole Tesle 14, Zagreb

ZAVJET UMJETNIKA

Kada dva umjetnika, pjesnik i slikar, nakon suradnje, koja traje desetljećima, objave zajedničko djelo pod naslovom »Zavjet za Epetion«, onda možemo biti sigurni da se dogodilo nešto ozbiljno i pravo. Zavjet je svečani čin, a kad se zavjetuju takvi umjetnici kao što su Kaštelan i Murtić, onda se to tiče i nas, i zahtijeva našu pažnju. Zato valja pogledati i osluhnuti čemu se to zavjetuju ovi korifeji novije hrvatske umjetnosti, čija suradnja je počela davne 1940. godine Murtićevim crtežima Kaštelanovog »Crvenog konja« i, nakon Revolucije u kojoj su obojica sudjelovali, suradnja se nastavila tokom narednih desetljeća kroz Kaštelanove knjige lirike i zajedničku mapu »Skopje u tvojim očima«, da bi sada bila potvrđena ovom mapom od petnaest pjesama i petnaest grafičkih listova »Zavjeta za Epetion«.

I doista, Murtićeve grafike reducirane u klasičnu formu crno-bijelog linoreza i Kaštelanove nove pjesme, unutrašnjim uzgonom, uzajamnim nabojima i magijom riječi i slike izazivaju onu rijetku iskru međusobnog prepoznavanja. Ali pjesme nisu puka ilustracija grafika, kao što ni grafike nisu ilustracija poezije, nego je to za pjesnika i slikara trenutak međusobnog prožimanja i harmonije. Pjesnik s mikroskopskim

svevidom i slikar s teleskopom u povratno funkcionalnom odnosu gore poetičnim plamenom koji nas grije i uvećava nadu.

Slike su nastajale s poezijom, poezija je rasla sa slikama i cijeli taj umjetnički opus nastao je posljednjih godina. Geneza stvaranja ovih umjetnika podsjeća na biblijsku legendu o postanku svijeta. Tamo na početku bijaše riječ i svjetlo — kod njih stih i bijela ploha papira, tamo nebo i zemlja — kod njih kozmički pejzaž antičkog Epetiona (Stobreč) kao krilo koje leti od naših početaka i postanka mora, tamo voda, stvorenja i čeljad — ovamo apokaliptički tiranin i žrtva što traje u beskraj u svjetla i tame, snivajući san o čovjekovu letu prema zvijezdama.

Proživljavajući neprekidne i neizbježne metamorfoze, čovjeku je ostala njegova iskonska spoznajna bit, njegova pobuna, i poput ovih umjetnika mora istrajati na čvrstom Epetionu kao svojoj unutrašnjoj Itaci u vremenu dok još imamo vremena. Unatoč škljocanju zubi krvničkih bogova-pauka koji se hrane besmislenim žrtvama i traže neka viktimološka grla, usprkos velikom praznom oku zla — žrtva se nada čudu spasenja što će je izvući iz ponora u kojemu je sleđena. Bezazleni, kaže Kaštelan, vaše su ruke pune darova koje prosipate kao sijač sjemenje, kao sunce svoje zlatne zrake. Murtić crta žrtvu koja viče svoj bol, ali nad njom i njenu suprotnost — pticu što rađa nadu zahvaljujući kojoj trajemo i pobjeđujemo svoju kob.

Nad morem Epetiona ptice najavljuju najljepša zorišta, novi dan se rađa u zavičaju, i ne razočarava nas ni dobar ni zao demon koji se preselio u mravinjake gradova, u strojeve, u stvari, u brojke. Na zavjetnom putu ne uništava nas ni jeza beznađa ni sablast otuđenja, na putu između dobra i zla čovjek posrće pod svojim teretom, ali se uvijek iznova uspravlja i postojano ide naprijed. Kaštelan mu pruža svoju jedru riječ za osvježenje, Murtić mu daje svoj list za otisak i svjedočanstvo. U ljepoti koja natkriljuje Epetion ljudsko biće traga za duginim krilom koje nagovještava preporod.

Onirička komponenta Kaštelanove poezije o životu kao snu kojeg budni sanjamo i Murtićev orfički likovni pristup uzajamno se dopunjuju u funkciji višeznačne pjesničke metafore i stroge optike grafičkog lista. Arhajski prizor vječnog zavjeta čovjekovu pravu na život jecajem žrtve upozorava na mrak, ali razapeta zračna krila ptice što na nebu Epetiona strelovito leti u beskrajna prostranstva vedrine pokazuju da sistemi u kojima nas nema nisu nadvladali ljepotu. Kako nategnuti jedra kad su mi ruke oduzete, rezignira pjesnik, a slikar mu odgovara letom prema zvijezdama koje nikad ne iznevjeravaju: prema suncu — zvijezdi svijeta, prema slobodi — zvijezdi duše.

Riječ i slika su svjetlost zemaljska, izvan njih je tama. I Kaštelanova pjesma i Murtićeva grafika pročišćavaju nas potrebnom melankolijom i odmah potom uzdižu do pobunjenih stanja pomoću kojih savladavamo svakodnevne frustracije i

idemo dalje. Zato ni pjesme koje pjesnik nije napisao, niti slike koje slikar nije naslikao, nije uzalud raznio vjetar ni odnijela voda. Bez njih bismo se teže prepoznali u našoj unutrašnjoj magli. I pjesme i slike bile su što su bile a sve su bile i jesu što su bile.

Čudo stiha i slike primorava nas na samotne susrete sa samim sobom, na prepoznavanje koje prethodi obračunu sa sobom. Htjeli bismo se pronaći, proniknuti u misteriju i ne izdati sebe. Jer to je Zavjet za Epetion. Spoznaja će pobunjenom biću pomoći da razapne svoja sparušena jedra. Zato pitajmo i samo se čudimo ako se još možemo čuditi. Uostalom, Heraklit je, kažu, kazao: Pánta rhei pánta kineítai kai udèn ménei.

Tomislav Slavica

ZAVJET ZA EPETION

MURTIĆ KAŠTELAN

